

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ПРАВОСЪДИЕТО

Изх. № 10-00-8/.....

22 № 1

05-08-2021

По к. д. 172/29.06.2021 г.

КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

Вх. № 352/55

Дата 06.08.21г.

ДО
КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

С Т А Н О В И Щ Е

ОТ: ПРОФ. Д-Р ЯНАКИ СТОИЛОВ – МИНИСТЪР НА ПРАВОСЪДИЕТО

ПО КОНСТИТУЦИОННО ДЕЛО № 12/2021 г.

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ПРЕДСЕДАТЕЛ,
УВАЖАЕМИ КОНСТИТУЦИОННИ СЪДИИ,

С определение на Конституционния съд от 29 юни 2021 г. съм конституиран като заинтересована страна по конституционно дело № 12 от 2021 г., образувано на 14 юни 2021 г. по искане на омбудсмана на Република България до Конституционния съд за установяване на противоконституционност на основание чл. 150, ал. 3 във връзка с чл. 149, ал. 1, т. 2, предл. първо от Конституцията на Република България (Конституцията) на разпоредбата на чл. 64, ал. 2, изречение второ от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) (обн., ДВ, бр. 86 от 28.10.2005 г., посл. изм., ДВ, бр. 20 от 09.03.2021 г.) Според вносителя на искането оспорената разпоредба, която допуска участие на обвиняемия чрез видеоконференция в производството по делото пред съда за вземане на мярка за неотклонение задържане под стража в досъдебното производство, противоречи на чл. 56 (конституционно право на защита на всеки гражданин) във връзка с чл. 122 от Конституцията (правото на защита във всички стадии на процеса), на чл. 29, ал. 1 (правото на всеки да не бъде подлаган на мъчение, на жестоко безчовечно или унищожавашо отношение) и на чл. 30, ал. 1 от Основния закон (правото на лична свобода и неприкосновеност).

Конституционния съд на основание чл. 149, ал. 1, т. 2, пред. първо от Конституцията, във връзка с чл. 19, ал. 1 от Закона за Конституционен съд, с посоченото по-горе определение е допуснал искането на омбудсмана на Република България за разглеждане по същество по следните въпроси:

➤ В обстоятелствената част от искането на омбудсмана на Република България се посочва, че оспорената разпоредба противоречи на чл. 56 във връзка с чл. 122 от Конституцията, като според вносителя автоматичното и незабавно изправяне пред съд на задържаните по наказателно обвинение лица е важна процесуална гаранция за защита срещу незаконно и произволно задържане, но такава гаранция е и непосредственото възприемане от съда на обясненията на лицето в контекста на конституционното право на защита, което пък е процесуална гаранция за упражняване на всички основни права. Омбудсманът поддържа, че оспорената разпоредба ограничава обхвата на правото на защита на задържаното лице, като регламентира дистанционното му, а не присъствено явяване пред съда, който не може да придобие непосредствено впечатление от състоянието и обясненията на лицето. Вносителят допълва, че дистанционното изслушване не гарантира и основното право на обвиняемия, включващо се иманентно в правото на защита - да се запознае с доказателствата, събрани срещу него, въз основа на които се иска задържането му под стража. В тази връзка, според омбудсмана, видеоконференцията в оспорената хипотеза би могла да се отрази и на връзката между съда и защитника на обвиняемия при оценка на представените доказателства. Вносителят заключава, че присъственото явяване пред съда в хипотезата на чл. 64, ал. 2 НПК е средство за обезпечаване на обществения интерес от ефективно разглеждане на наказателното дело при достатъчни гаранции на правата и законните интереси на обвиняемия.

➤ В искането си омбудсмана излага аргументи за противоречие на оспорената разпоредба с чл. 29, ал. 1 и чл. 30, ал. 1 от Основния закон. Вносителят поддържа, че незабавното изправяне пред съд на задържаните по наказателно обвинение лица е служебно задължение на органите на наказателния процес и мярка за превенция и защита срещу изтезания, нечовешко и унижително третиране за задържаните, като макар Конституцията да не регламентира изрично изискването задържаните по наказателно обвинение да бъдат незабавно изправени пред съд, то следва да бъде разглеждано като неизменна част от самото право на лична свобода и неприкосновеност, прогласено в чл. 30, ал. 1 от Конституцията. Според вносителя автоматичното и незабавно физическо явяване на задържаните по наказателно обвинение пред съд е важна процесуална гаранция за правото на защита във връзка с правото на съдебна защита, за правото на свобода от мъчение, жестоко, безчовечно или унижително отношение, което има абсолютен характер и не подлежи на дерогация, и за правото на лична неприкосновеност, поради което намира, че с разпоредбата на чл. 64, ал. 2, изречение второ НПК се нарушават основни конституционни права на гражданите.

В съответствие с предоставена ми възможност изразявам становище по конституционносъобразността на разпоредбата на чл. 64, ал. 2 изречение второ от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК). При разглеждането на оспорената разпоредба на чл. 64, ал. 2, изр. 2 НПК следва да се имат предвид следните съображения:

С разпоредбата на чл. 64, ал. 2, изречение второ от НПК законодателят е регламентирал при обявено извънредно положение, военно положение, бедствие, епидемия, други форсмажорни обстоятелства или при изразено писмено съгласие на обвиняемия и неговия защитник, обвиняемият да участва в делото и чрез видеоконференция, като в тези случаи

самоличността му се удостоверява от началника на затвора или началника на ареста или от определен от тях служител.

На първо място, с оглед трайно и за в бъдеще да бъде уредена работата на органите на съдебната власт, законодателят е предвидил възможност включително и в кризисни условия - при обявено извънредно положение, военно положение, бедствие, епидемия, други форсмажорни обстоятелства или при изразено писмено искане на подсъдимия и неговия защитник, обвиняемият да участва в делото и чрез видеоконференция, като в тези случаи самоличността му се удостоверява от началника на затвора или определен от него служител.

Създаденото правило е с оглед и необходимостта от осигуряване на физическа и социална изолация на обвиняемия и неговия защитник, съдебния състав и прокурора в отговор на новите реалности за предпазване и преодоляване на пандемията.

В същото време чрез използване на видеоконференцията, която е комуникационна връзка чрез техническо средство за едновременно предаване и приемане на образ и звук между участници в процеса, намиращи се на различни места, се позволява записване и съхраняване на информацията на електронен носител. Освен това, тя се осъществява в електронна среда, при спазване на съвременните технологични изисквания и ред установен в Закона за съдебната власт и подзаконовите нормативни актове.

На следващо място, с приетото законодателно изменение е разширена възможността за провеждане на съдебни заседания и отделни процесуални действия в среда на електронна видеовръзка, предвид и необходимостта от оптимизиране сроковете и минимализиране на формалните процесуални пречки при разглеждането на съдебните дела, без ограничаване правата на страните. В тези случаи страните могат да зададат въпроси в реално време и в реално време да получат отговори от свидетели и вещи лица. Обвиняемият/подсъдимият и неговият защитник могат пряко да се конфронтират с тезата на обвинението и обратно - в реално време прокурорът може да провери достоверността на твърдяното от свидетелите и обвиняемото лице.

Улеснено е упражняването на неотменимите конституционни права на гражданите, каквото е правото на достъп до правосъдие, посредством осигуряването на пълноценна работа на съдебната система в условията на пандемия и на извънредни мерки за опазване живота и здравето на гражданите в съответствие с конституционно защитени ценности, каквито са животът и здравето на гражданите (чл. 52, ал. 3 от Конституцията).

С използването на предвидената възможност за електронна видеовръзка с приложен съответен софтуер не се нарушава принципа за непосредственост по смисъла на чл. 18 НПК. Събирането на гласни доказателства при виртуална среда е в пълна съвместимост с този принцип, според който съдът, прокурорът и разследващите органи основават решенията си върху доказателствени материали, които събират и проверяват лично.

С регламентираното заседаване чрез видеоконферентни връзки между съда и страните и останалите участници в процеса, не се накърняват и изискванията за устност, непосредственост и публичност, които са основни принципи в наказателния процес. Страните и процесуалните им представители участват в разглеждането на делата чрез видеоконферентна връзка, която се реализира чрез специализирана техника или други приложения през интернет, по преценка на съда. Публичността е гарантирана чрез възможността на обществото за достъп онлайн или чрез предоставяне на запис, т.е. осигурена е чрез правилата за предаване на съдебното заседание в реално време през интернет страницата на съда или чрез друга платформа за достъп на съдилищата и гражданите.

Извършването на отделни процесуални действия по събиране на доказателства и доказателствени средства чрез видеоконференция е в синхрон с развитието на електронното правосъдие, а в усложнената епидемична обстановка и мярка за запазване живота и здравето на участниците в наказателния процес.

В утвърдения на 30 май 2019 г. от Пленума на Висшия съдебен съвет „Наръчник с правила за използване на видеоконферентни връзки“ изрично се посочва, че с цел осигуряване на поверителност на комуникациите и за осигуряване на неприкосновеността на личния живот и комуникациите между страна в процеса и адвоката (независимо дали със или без преводач), трябва да бъдат предприети следните мерки: във всеки един момент при направено тяхно искане следва да се предприемат следните мерки заглушаване на предаваните звук и картина или изключване на микрофоните в съдебните зали и залите за свидетели; осигуряване провеждането на частен разговор чрез защитена телефонна линия, мобилен телефон или отделно видеоконферентно оборудване, ако е възможно в случаите, в които страната по делото и нейният адвокат не се намират в една и съща зала. Оборудването трябва да бъде монтирано така, че да е напълно отделено от другите страни в съдопроизводството. Процедурата, която определя как страните могат да се прекъсват и да повдигат възражения трябва да бъде предварително разяснена на всички страни.

При изготвянето на наръчника са спазени следните нормативни изисквания по отношение на използването на видеоконферентни връзки – Директива 2014/41/ ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 3 април 2014 година относно Европейска заповед за разследване по наказателноправни въпроси; Конвенция, съставена от Съвета в съответствие с член 34 от Договора за Европейския съюз, за взаимопомощ по наказателноправни въпроси между държавите-членки на Европейския съюз; Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета; Директива 2004/80/ЕО на Съвета от 29 април 2004 година относно обезщетението на жертвите на престъпления и Регламент (ЕО) № 861/2007 на Европейския Парламент и на Съвета от 11 юли 2007 година.

Твърденията за противоконституционност на чл. 64, ал. 2, изречение второ НПК поради ограничаване обхвата на правото на защита на задържаното лице с регламентиране на дистанционното му, а не присъствено явяване пред съда, който не може да придобие непосредствено впечатление от състоянието и обясненията на лицето, категорично не могат да бъдат споделени.

Правото на защита е основно право на гражданите, което има за цел да охранява техни права и законни интереси. То има всеобщ, универсален характер. Текстът на чл. 56 от Конституцията се прилага с други норми на Конституцията и законите, но може да се прилага и самостоятелно, като последна защитна възможност. Разпоредбата задължава законодателя да предвиди процесуални норми за охрана на различни права и законови интереси, каквито в НПК са предвидени и за обвиняемия в чл. 55 НПК, и за частния обвинител в чл. 76 НПК, и за пострадалия в чл. 75 НПК, и за частния тъжител в чл. 82 НПК и т.н. Процесуалните гаранции на тези права имат първостепенно значение, което може да се окаже практически по-важно от самото материално право (вж. Решение № 3 от 1994 г. по к. д. № 1 от 1994 г.).

Ефективната защита със законни средства на правата и законните интереси на гражданите е в интерес на правосъдието и на осъществяване на основната и непосредствената задача на наказателния процес. Затова и съгласно чл. 14, ал. 3 НПК на обвиняемия и на другите

граждани, които участват в наказателния процес, се предоставят всички процесуални средства, необходими за защита на техните права и законни интереси. Това предполага да им се предоставят и всички процесуални права, необходими за осъществяване на защита в пълен обем, включително и на правата им по чл. 51 НПК. Правото на обвиняемия/подсъдимия на защита по чл. 14, ал. 1 НПК обхваща всички негови процесуални права, необходими за оборване на обвинението, включително и правото му да се защитава сам, като за тази цел му се осигурят необходимите процесуални права. Срещу това право на подсъдимия стои задължението на съда да се осигури реална възможност за упражняването му по конкретното дело.

Правото на защита е гарантирано в чл. 122, ал. 1 от Конституцията на РБ и е проведено в наказателния процес така, че съдът да осигури осъществяването му в пълен обем във всички стадии на процеса. Това основно конституционно право, закрепено в чл. 15, ал. 1 НПК, налага следните изводи: обвиняемият /респ. подсъдимият/ има право на защита във всеки стадий на наказателния процес, а срещу това право стои задължението на съда по чл. 15, ал. 4 НПК да осигури реална възможност за упражняване на процесуалните права, необходими за осъществяване на защитата в пълен обем, включително и на правата им по чл. 55 от Наказателния кодекс (НК).

В чл. 5, т. 3 от Конвенция за защита правата на човека и основните свободи (КЗПЧОС/Конвенцията) е предвидено, че „Всеки арестуван или лишен от свобода ... трябва своевременно да бъде изправен пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции и има право на гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледане на неговото дело в съда...“

Разпоредбата изисква спазването на определени процесуални гаранции в производството, в което се обсъжда въпросът за освобождаването. Длъжностното лице по чл. 5, т. 3 има „задължение да изслуша изправеното пред него лице лично“ (Schiesser w. Switzerland), т.е. трябва да има устно изслушване. Чл. 5, т. 4 от Конвенцията налага по-строги изисквания за надлежен процес, които също включват устно разглеждане на делото и присъствие на задържания. Макар изискването задържаният да се яви лично да не е автоматично, явяването е необходимо, ако „справедливостта“ го изисква. Съдът се е произнасял, че някои специални обстоятелства може да са от такова естество, че да е „съществено важно за справедливостта на производството жалбоподателят да присъства на устно заседание“, както „когато възникват въпроси за оценка на личността или психичното състояние на жалбоподателя, например“.

По делото *Tgerashkin v. Russia* (№ 2), Европейският съд по правата на човека („Съда“, „ЕСПЧ“) е приел, че участието на жалбоподателя чрез видео връзка във въззивното производство по обжалване на неговото задържане, не е в нарушение на чл. 5, т. 4 от Конвенцията. Съдът е посочил, че при преценката дали е необходимо да се осигури лично присъствие, трябва да се вземат предвид спецификите на производството и начинът, по който интересите на защитата са гарантирани, особено в светлината на въпросите, които трябва да бъдат решени и тяхното значение за лицето.

Правилото, предвидено в разпоредбата на чл. 64, ал. 2 НПК, не е императивно, като законодателят използва израза „обвиняемият може да участва в делото и чрез видеоконференция“, като е предвидено изразяването на писменото съгласие на обвиняемия и неговия защитник. Същото е предвидено с оглед спазване на принципа на пропорционалност,

като възможността за използване на видеоконференция следва да се преценява конкретно във всеки случай, като се изследва дали не са налице специални обстоятелства, които да изискват физическото присъствие на лицата в съдебната зала, като такова обстоятелство може да бъде включително обсъждането за пръв път в съдебно заседание на съществени нови доказателства.

Що се отнася до изложените аргументи за противоречие на оспорената разпоредба с чл. 29, ал. 1 и чл. 30, ал. 1 от Конституцията, то следва да бъде отбелязано, че оспорената разпоредба на чл. 64, ал. 2, изречение второ НПК не противоречи на посочените от вносителя разпоредби от Основния закон.

По НПК, когато лицето е задържано от несъдебен орган, какъвто е прокурорът, той е длъжен до изтичането на 72 часа от задържането да направи искане пред съда за задържане под стража на обвиняемия. Очевидно, че по българското законодателство незабавното изправяне пред съд на задържаните по наказателно обвинение е служебно задължение на органите на наказателния процес. Именно това изправяне пред съд, който трябва да се произнесе по законността на задържането, се явява и мярка за превенция и защита срещу изтезания, нечовешко и унижително третиране на задържаните. Вярно е, че незабавното изправяне пред съд не е регламентирано в Конституцията, но то е установено в чл. 64, ал. 1 НПК.

Ето защо по изложените по-горе съображения, изразявам становище, че оспореният в искането на омбудсмана текст на разпоредбата на чл. 64, ал. 2, изречение второ от Наказателно-процесуалния кодекс не е в противоречие с Конституцията на Република България и не нарушава основни конституционни права на гражданите, каквито са правото на защита, правото на всеки да не бъде подлаган на мъчение, на жестоко, безчовечно или унижаващо отношение и правото на лична свобода и неприкосновеност.

ПРОФ. Д-Р ЯНАКИ СТОИЛОВ
МИНИСТЪР НА ПРАВОСЪДИЕТО

